

УДК 339.74(045)

СУЧАСНА СВІТОВА ВАЛЮТНА СИСТЕМА: ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЗПОДІЛУ СВІТОВИХ ЗОЛOTOВАЛЮТНИХ РЕЗЕРВІВ

Гапонюк О. І., к.е.н, доцент, Маріупольській державний університет, м. Маріуполь

Гапонюк О. І. Сучасна світова валютна система: трансформація розподілу світових золотовалютних резервів.

Сучасна світова валютна система характеризується наявністю певних особливостей, поява яких обумовлена економічними та політичними зрушеннями у світовому господарстві. Так, основними ознаками сучасної світової валютної системи є те, що вона: 1) створена і діє на основі норм міжнародного права; 2) метою діяльності є запобігання валютних криз і надання допомоги у випадку їх настання; 3) об'єктом регулювання виступає валюта та валютні цінності; 4) наявність міжнародного механізму правового регулювання; 5) має публічно-правовий характер, але діє в інтересах як держав, так і приватних осіб; 6) одночасно поєднує елемент наднаціональності і приватноправового регулювання. Однією з ключових умов функціонування сучасної світової валютної системи є наявність світових золотовалютних резервів. Резервна валюта виконує кілька функцій у системі міжнародних фінансових відносин: забезпечення міжнародної ліквідності країни, стабілізації вартості резервів, реалізації цілей валютно-курсової політики шляхом валютних інтервенцій на ринку. З огляду на зазначене, виникає необхідність забезпечення міжнародної ліквідності вимагає курсової стабільності такої валюти – непередбачуване її знецінення призводить до знецінення валютних резервів та створює загрозу валютній стабільності як на національному, так і на глобальному рівнях світової валютної системи.

Gaponjuk O. Current world currency system: makeover of distribution of official foreign exchange reserves.

The modern global currency system is characterized by presence of certain features appeared on the ground of certain economic and political changes in world economy. Certainly, the basic signs of the modern world currency system are follows: 1) it was created and operates on the basis of norms of international law; 2) aims of activity are prevention of currency crises and assistance in case any crisis appears 3) objects of adjusting is a currency and currency values; 4) presences of international mechanism of the legal adjusting; 5) has legal public character, but acts on behalf of states and private persons; 6) simultaneously combines the element of supernational and private law adjusting. One of the basic conditions for functioning of the modern world currency is a presence official foreign reserves. Currency reserve executes definite functions in the system of international financial relations: provides international liquidity of country; stabilizes cost of reserve; realizes aims of currency exchange policy by mean of currency interventions at the market. Taking into account the functional aims, there are certain demands to the currency reserve as: the country-issuer of this currency must occupy leading positions in the international economy; to apply liberal national currency legislation; currency reserve must be actively used in operations realizing by international financial institutions (commercial and official). The necessity of providing of international liquidity requires currency exchange stability - its unforeseeable depreciation results on depreciation of currency reserves and creates a threat to currency stability both on the national and on global levels of world currency

Гапонюк О. И. Современная мировая валютная система: трансформация распределения мировых золотовалютных резервов.

Современная мировая валютная система характеризуется наличием определенных особенностей, появление которых обусловлено экономическими и политическими сдвигами в мировом хозяйстве. Так, основными признаками современной мировой валютной системы является то, что она: 1) создана и действует на основе норм международного права; 2) целью деятельности является предотвращение валютных кризисов и предоставление помощи в случае их наступления; 3) объектом регулирования выступает валюта и валютные ценности; 4) наличие международного механизма правового регулирования; 5) имеет публично-правовой характер, но действует в интересах, как государств, так и частных лиц; 6) одновременно сочетает элемент наднациональности и частноправового регулирования. Одним из ключевых условий функционирования современной мировой валютной системы является наличие мировых золотовалютных резервов. Резервная валюта выполняет несколько функций в системе международных финансовых отношений: обеспечение международной ликвидности страны, стабилизации стоимости резервов, реализации целей валютно-курсовой политики путем валютных интервенций на рынке. Учитывая отмеченное, возникает необходимость обеспечения международной ликвидности путем курсовой стабильности такой валюты – непредсказуемое ее обесценивание приводит к обесцениванию валютных резервов и создает угрозу валютной стабильности, как на национальном, так и на глобальном уровнях мировой валютной системы.

Постановка проблеми. Для обслуговування міжнародної економічної системи, яка передбачає значний рух матеріальних цінностей, потрібна розвинена система міжнародних розрахунків. Саме тому, вже під час Другої світової війни держави вирішили створити нову світову валютну систему, основним завданням якої було б забезпечувати стабільність курсу кожної з валют як еквівалента вартості товарів і послуг, що виступають об'єктами міжнародної торгівлі, а також гарантування вільного руху валют. І як зазначено вище, таку міжнародну валютну систему було створено у 1944 році на основі Бреттон-Вудських договорів.

Важливою умовою функціонування світової валютної системи є наявність резервних валют. Резервна валюта виконує кілька функцій у системі міжнародних фінансових відносин: забезпечення міжнародної ліквідності країни, стабілізації вартості резервів, реалізації цілей валютно-курсової політики шляхом валютних інтервенцій на ринку. З огляду на функціональне навантаження, до резервної валюти ставляться такі вимоги: країна-емітент цієї валюти має займати провідні позиції у міжнародній економіці; застосовувати ліберальне національне валютне законодавство; резервна валюта повинна активно використовуватися в операціях, які здійснюються міжнародними фінансовими установами (комерційними та офіційними). Необхідність забезпечення міжнародної ліквідності вимагає курсової стабильності такої валюти – непередбачуване її знецінення призводить до знецінення валютних резервів та створює загрозу валютній стабильності як на національному, так і на глобальному рівнях світової валютної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти щодо формування світової валютної системи досліджували Красавіна Л., Моїсєєва С., Мазуренко В., та ін.; в свою чергу питанням, щодо формування та трансформації розподілу світових валютних резервів присвячені праці відомих зарубіжних та вітчизняних науковців: Дж. Вільямсона, Дж. М. Кейнса, С. Боринця, О. Плотнікова та інших. Проте, сучасний стан світового господарства, масштабні інтеграційні процеси, поява нових учасників у світовій спільноті, і, як наслідок, трансформація світової валютної системи, вказують на необхідність подальшого дослідження окресленої проблематики.

Мета статті. Оцінка перспектив окремих валют як резервних у міжнародній валютній системі потребує дослідження не тільки впливу сучасних тенденцій розвитку міжнародної валютної системи на механізми забезпечення міжнародної ліквідності, але й

виявлення низки факторів, що впливають на розвиток та перспективи національних валютних систем, які забезпечують міжнародну економіку резервними валютами.

Викладення основного матеріалу.Визначаючи загальну світову тенденцію щодо формування світових валютних резервів, слід наголосити, що за останні роки спостерігається тенденція к зростанню абсолютних показників, як це наведено на рис. 1. Так, темп зростання світових валютних резервів у 2012 року у порівнянні з 2002 роком склав 131,9%, або 2646019 млн. дол. США.

Згідно наочних даних, наведених на рис. 1, можна визначити, що динаміка світових валютних резервів не має стабільної тенденції до розвитку, що обумовлено значними світовими кризовими явищами. Підтвердженням цього факту є значне зниження обсягів світових валютних резервів у 2009 році, що є наслідком світової фінансової кризи 2007-2008 рр. Також, сьогодні характеризується значними економічними диспропорціями в економіці країн, валюта яких формує основну групу резервних валют, що також здійснює значний вплив на формування обсягів світових валютних резервів.

Аналізуючи динаміку розвитку світових валютних резервів, необхідно зупинитися на особливостях формування та розподілу світових валютних резервів за групами країн з різним рівнем економічного розвитку. Згідно даних таблиці 1., можна стверджувати, що динаміка валютних резервів країн з різним рівнем економічного розвитку також не має стабільної тенденції до розвитку, що обумовлено загальносвітовими тенденціями.

Відповідно до таблиці 1, можна зробити висновки про значний перерозподіл частки країн з різним рівнем економічного розвитку в загальному обсязі світових валютних резерві протягом 2002-2012 рр. Так, питома вага валютних резервів країн з транзитивною економікою та країн, що розвиваються у світових валютних резервах зросла с 39,5% у 2002 році до 66,5% у 2012 р., тобто у 1,7 рази. Це зростання пов'язане з активізацією нових учасників – країн Азії на чолі з Китаєм та його найближчих сусідів – Тайвань, Сінгапур, Гонконг, Південна Корея [4]. Також, досить активно поповнює свої резерви Індія. Так, у порівнянні з 2002 роком, золотовалютні резерви Китаю зросли, майже, у 900 разів.

Рисунок 1. Динаміка світових валютних резервів, 2002-2012 рр.,млн. дол. США, %[3]

Зростання валютних резервів країн, що розвиваються, частково було пов'язане з припливом іноземного капіталу, однак в окремих випадках цей чинник мав негативні наслідки. У деяких країнах (Індонезія, Таїланд, Південна Корея) раптовий відплив

спекулятивного капіталу призвів восени 1997 р. до розвитку валютно-фінансової кризи, що змусило витратити частину валютних резервів і навіть звернутися по допомогу до міжнародних організацій [5].

Переважним фактором, який впливає на формування світових валютних резервів в цілому, та за групами країн зокрема є провідна роль набору ключових валют, що використовуються в якості світових платіжних та резервних засобів. Так, питома вага набору ключових валют у світових валютних резервах у 2012 році склала – 55,4%, питома вага набору ключових валют у валютних резервах розвинутих країн та країн що розвиваються – 88,8% та 38,5%, відповідно.

Таблиця 1 – Динаміка та розподіл світових валютних резервів за групами країн з різним рівнем економічного розвитку

Роки	Обсяги валютних резервів розвинутих країн, млн. дол. США	Тпр	Частка валютних резервів розвинутих країн у світових валютних резервах, %	Обсяги валютних резервів країн з транзитивною економікою та країн, що розвиваються, млн. дол. США	Тпр	Частка валютних резервів країн з транзитивною економікою та країн, що розвиваються у світових валютних резервах, %
2002	1367041,3	-	60,5	891074,0	-	39,5
2003	1608578,3	17,7	58,4	1147738,5	28,8	41,6
2004	1986232,5	23,5	57,5	1469687,5	28,1	42,5
2005	2071033,5	4,3	50,4	2041831,3	38,9	49,6
2006	2169882,8	4,8	44,5	2702639,0	32,4	55,5
2007	2357273,8	8,6	38,4	3779991,5	39,9	61,6
2008	2498741,8	6,0	33,8	4887674,8	29,3	66,2
2009	2637749,5	5,6	34,3	5054704,8	3,4	65,7
2010	2987369,0	13,3	34,2	5753703,0	13,8	65,8
2011	3279636,0	9,8	32,7	6761644,3	17,5	67,3
2012	3579878,5	9,2	33,5	7090564,5	4,9	66,5

В цілому, розвиток валютно-фінансових відносин за останнє десятиліття характеризується активізацією як розвинутих країн світу, так і тих, що розвиваються, при цьому економічна позиція таких країн значно зміцнилась, що не могло не призвести до перерозподілу сил у світовому господарстві.

Таблиця 2 – Динаміка та частка обсягів ключових валют, млн. дол. США, 2002-2012 рр.

Роки	Обсяги ключових валют світових валютних резервів	Частка*, %	Обсяги ключових валют валютних резервів розвинутих країн	Частка*, %	Обсяги ключових валют валютних резервів країн з транзитивною економікою та країн, що розвиваються	Частка*, %
2002	1701269,3	75,3	1216767,3	89,0	484502,0	54,4
2003	2023095,3	73,4	1421237,5	88,4	601858,0	52,4
2004	2497435,3	72,3	1751668,3	88,2	745767,0	50,7
2005	2756238,5	67,0	1815498,0	87,7	940740,5	46,1
2006	3106005,8	63,7	1904600,3	87,8	1201405,5	44,5
2007	3811167,0	62,1	2086231,5	88,5	1724935,0	45,6
2008	4345715,3	58,8	2207300,3	88,3	2138415,0	43,8
2009	4357931,0	56,7	2311295,5	87,6	2046635,5	40,5
2010	4934734,8	56,5	2616410,5	87,6	2318324,5	40,3
2011	5524826,8	55,0	2881073,5	87,9	2643753,5	39,1
2012	5911893,8	55,4	3179414,0	88,8	2732480,0	38,5

* Частка ключових валют у обсягу валютних резервів за групою дослідження

Проаналізувавши таблицю 2, можна зробити висновки о зниженні питомої ваги обсягів ключових валют у світових валютних резервах в 3,5 рази у порівнянні з 2002 роком. Зазначена тенденція обумовлена поступовим зменшенням ролі долара як домінуючої міжнародної валюти і посиленням конкуренції з боку інших грошових одиниць, що пов'язано з підйомом Китаю, Індії, Бразилії та інших країн з економікою, що розвивається.

Однак, не зважаючи на поступове втрачання долару США провідної позиції у світовій валютній системі, наразі до переліку провідних торгових та резервних валют належать долар США, євро, японська єна, британський фунт стерлінгів, а також швейцарський франк і канадський долар.

Слід наголосити, що за останні роки зацікавленість в просуванні своїх валют для використання їх як світові резервні виразила ціла низка країн, що здійснює значний вплив на перерозподіл у структурі основних резервних валют:

1) не зважаючи на те, що фахівці прогнозують перспективи втрати долларом ключової позиції у світовій валютній системі, питома вага долара США залишається найбільшою за усіма групами країн – 64,4% (країни з розвинутою економікою) та 59,4% (країни з транзитивною економікою та країни, що розвиваються).

2) відбувається поступове посилення ролі євро у групах країн з розвинутою економікою, однак за умови досить нестабільного соціально-економічного становища країн єврозони, позиція євро залишається не одностаійною.

3) значне зниження питомої ваги долара США у групі країн з транзитивною економікою та країн, що розвиваються з 71,3% у 2002 р. до 59,4% у 2012. Зазначене зниження обумовлено появою нового потужного центру країн у глобальній валютній системі – Китай, Індія та Бразилія, який досить активно просуває свої валюти на світову арену.

Визначаючи розподіл золотовалютних резервів за країнами, слід наголосити, що перше та друге місце посідає Китай та Японія. Саудівська Аравія займає третє місце у світі після Китаю та Японії за обсягом валютних резервів. Іноземні валютні резерви Саудівської Аравії згідно з офіційною статистикою МВФ на кінець 2011 р. склали 683,2 млрд. дол. США. В цей же час валютні резерви Китаю, який посідає перше місце в даному рейтингу, оцінюються в 3,35 трлн. дол. США. Японія, яка займає друге місце має 1,192 трлн. дол. США. Після Саудівської Аравії на четвертій позиції опинилася Росія з резервами у розмірі 471,904 млрд. дол. США., за нею йде Швейцарія – 460,49 млрд. дол. США., далі у списку Тайвань – 383 млрд. дол. США. На 7 позиції Бразилія з резервами у 362,403 млрд. дол. США. Наступними йдуть Гонконг та Індія [6].

Слід відзначити, що довгий час в структурі міжнародних резервів важливе місце належало золоту. В умовах сучасної кризи проблема ролі монетарного золота знову стала актуальною. Це обумовлено попитом на золото в якості реальних резервних активів, оскільки посилилася нестабільність світових валют – долара і євро. Ціна на золото досягла рекордного рівня – 1200 доларів за тройську унцію в листопаді 2009 р., 1383 доларів в грудні 2010 р.

Кризові потрясіння позначили напрям реформи світової валютної системи, пов'язану з прогнозуванням долі золота. Дискусійність цієї проблеми визначається протиріччям між офіційним винятком золота з Ямайської валютної системи і фактичним його використанням як міжнародного резервного активу. Всупереч твердженням про «зниження резервної ролі золота» і повну відмову від цього резервного активу (Моїсєєв 2005: 47) офіційні золоті запаси становлять 30,1 тис. т., а приватна тезаврація оцінюється в 25 тис. т. Звертає увагу висока частка золота в золотовалютних резервах США, Німеччини, Франції, Італії [7].

Для оцінки перспектив золота в світовій валютній системі, яка реформується, необхідно брати до уваги нині чинну Вашингтонську угоду про золото, підписану

наприкінці 1960-х рр. і яка переглядається кожні 5 років. У неї констатується роль золота як важливого компонента міжнародних резервів країн, регламентуються продажі та операції із золотом центральних банків, у тому числі наднаціонального Європейського центрального банку. Банк міжнародних розрахунків здійснює контроль над дотриманням цієї Угоди.

Отже, доцільно при оновленні статуту МВФ легалізувати статус золота як міжнародного резервного активу і чіткіше визначити принципи регулювання операцій із золотом центральних банків, щоб уникнути різких коливань його ціни з урахуванням уроків сучасної кризи. Безумовно, мова не йде про повернення до золотого стандарту, однак при реформуванні світової валютної системи доцільно в статуті МВФ підтвердити статус золота як міжнародного резервного активу і принципи регулювання операцій із золотом центральних банків відповідно до чинної Вашингтонської угоди про золото.

Висновки. Валютні резерви дають змогу Центробанку впливати на курс валюти, стабілізувати фінансовий ринок, протистояти будь-якому іноземному тиску на свою валюту, також слугують магнітом для іноземних інвестицій та пожвавлюють економіку. Крім цього, наявність великих валютних резервів дозволяє країні долати фінансову кризу. Необхідно відзначити, що у формуванні валютного компоненту офіційних резервів спостерігаються зрушення, що проявляються в зміні структури кошика світових резервних валют. Переважна частка валютних резервів зберігається у доларах США. Водночас, частка долара в структурі резервів поступово почала знижуватися з одночасним підвищенням ролі євро як світового резервного засобу та появою нових країн-учасниць валютно-фінансових відносин, метою яких є просування власних валют у світову валютну систему.

Список використаних джерел:

1. Федякина Л. Н. Международные финансы/ Л. Н. Федякина. – СПб.: Питер, 2005. – 560 с.: ил. – (Серия «Академия финансов»).
2. Михайлів З.В. Міжнародні кредитно-розрахункові відносини та валютні операції: навч. пос. / З.В. Михайлів, З.П. Гаталяк, Н.І. Горбаль. - Львів: Вид. Національного університету «Львівська політехніка», 2004. – 244 с.
3. Офіційний сайт International Monetary Fund [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.imf.org>
4. Навчальний посібник «Міжнародні фінанси» (для студентів економічних спеціальностей)/укл. Булатова О. В., Марена Т. В. – Маріуполь: МДГУ, 2010. – 488 с.
5. Красавіна Л. Н. Тенденції та перспективи реформи світової валютної системи /Л. Н. Красавіна // Століття глобалізації. Випуск № 1 (7) – 2011. – С. 87-93.
6. Барсегян А.Г. Перспективи реформування світової валютної системи / А. Г. Барсегян // - Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського Серія «Економіка і управління». Том 24 (63). 2011 № 1. С. 20-27.
7. Красавіна Л. Н. Тенденции и перспективы реформы мировой валютной системы / Лидия Николаевна Красавина // Век глобализации. – 2011. – Выпуск № 1 (7). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.socionauki.ru/journal/articles/132575/>

Ключові слова: валюта, офіційні золотовалютні резерви, резервні валюти, долар, євро.

Ключевые слова: валюта, официальные золотовалютные резервы, резервные валюты, доллар, евро.

Keywords: currency, official foreign exchange reserves, currency reserves, dollar, euro.